

Fakamatala ma‘á e mātu‘a tauhi fānaú

Fakamavahe‘i fakataimi (stand-down) ‘o ha tokotaha ako meí he ‘apiako pule‘angá mo e ‘apiako taautaha kuo hoko ko e kongá ‘o e ako pule‘angá (state integrated school)

Kuo fakahā atu ‘e he ‘apiakó kuo fakamavahe‘i fakataimi ‘a ho‘o tamá. ‘Oku ‘oatu ‘e he lau‘i pepa fakamatala ko ‘ení ha ngaahi fakamatala. Te ke toe fie ala vakai foki ki he lao mo e ngaahi tu‘utu‘uni fekau‘aki mo e ngaahi fakamavahe‘i fakataimi, fakamālōloo‘i ‘o fakatatali ki he Poate Akó (suspensions), fakamālōloo‘i ka e fakahū ki ha ‘apiako kehé (exclusions), mo e tuli meí he akó (expulsions), ‘a ia ‘e ala ma‘u atu meí he puleakó.

Kapau ‘oku tautea‘i ‘a ho‘o tamá meí he ‘apiakó, ‘e malava ke ke ongo‘i loto mamahi ai pe ‘ita ki he ‘apiakó pe ki ho‘o tamá. Te ke ala fie poupou‘i ho‘o tamá ‘o tatau ai pē pe ko e hā, pe te ke fiema‘u ke tautea‘i ‘e he ‘apiakó ‘a ho‘o tamá.

‘Oku mahu‘inga ma‘u pē ke fanongo ki he ongo tafa‘akí fakatou‘osi pea ngāue mo e ‘apiakó pea mo ho‘o tamá ke toe fakafoki ‘a ho‘o tamá ki he akó.

**Tauhi ‘a ho‘o Loto
Mokomokó**

**Talanoa mo ho‘o tamá
fekau‘aki mo e me‘a
na‘e hokó**

**Fakakaukau ki he ‘ulungaanga
‘a ho‘o tamá peá ke toki ‘alu
‘o talanoa ki he puleakó**

Ngaahi fehu‘i ‘oku fa‘a ‘eké

Ko e hā ‘a e fakamavahe‘i fakataimi?

Ko e fakamavahe‘i fakataimi ko hono fakamālōloo‘i ia ‘o ha tokotaha ako meí he ‘apiakó ‘e he puleakó ‘i ha vaha‘a taimi pau. ‘E ‘ikai lava ke laka hake ‘a e fakamavahe‘i fakataimi ‘i ha ‘aho ako ‘e nima ki he teemi ako pe ‘aho ‘e hongofulu ‘i he ta‘u.

Ko e hā 'a e ngaahi 'uhinga ki ha fakamavahe'i fakataimi?

Kuo pau ke fiamālie 'a e puleakó 'i he ngaahi makatu'unga pau ko e:

- › 'ulungaanga kovi 'aupito (serious misbehaviour) 'a e tokotaha akó ko ha sīpinga ke uesia kovi (harmful) pe fakatu'utāmaki ki he fānau ako kehe 'i he 'apiakó (*Kupu 80(1)(a) 'o e Education and Training Act 2020*), pe
- › hokohoko atu ko ia 'a e talangata'a 'a e tokotaha akó ko ha sīpinga ke uesia kovi mo fakatu'utāmaki ia ki he fānau ako kehe 'i he 'apiakó (*Kupu 80(1)(a) 'o e Education and Training Act 2020*), pe
- › 'ulungaanga ko ia 'o e tokotaha akó, 'e lava ke ne uesia kovi lahi ai 'a e tokotaha akó, pe fānau ako kehe 'i he 'apiakó kapau 'e 'ikai ke fakamavahe'i fakataimi 'a e tokotaha akó (*Kupu 80 (1)(b) 'o e Education and Training Act 2020*).

'E lava nai ke fakamavahe'i fakataimi ha tokotaha ako 'i ha'á ne maumau'i pē 'a e tu'utu'uni 'a e ako?

'E 'ikai lava 'e he puleakó 'o fakamavahe'i fakataimi leva ha tokotaha ako koe'uhí pē ko hano maumau'i 'e he tokotaha ko ia ha tu'utu'uni 'a e 'apiakó pe fakahoko 'o ha 'ulungaanga kovi. Kuo pau ke fakakaukau'i 'e he puleakó 'a e ngaahi tūkunga ki he me'a takitaha pea fiamālie 'oku fiema'u 'i he tūkunga ko ia hano fakamavahe'i fakataimi 'o e tokotaha akó.

Kuo pau ke fakahoko 'e he puleakó 'a e ngāue 'oku tuha mo taau.

Kapau kuo fakamavahe'i fakataimi 'a 'eku tamá, ko e hā leva 'a e me'a hoko 'e hoko atu ki ai?

1. 'E lava ho'o tamá 'o foki ki he akó 'i he 'aho 'oku 'oatu 'i he tohi 'a e puleakó (*Kupu 80(3) 'o e Education and Training Act 2020*).
2. 'E lava ke kole 'e koe mo/pe ho'o tamá ha fakataha mo ho'o puleakó (pe ko e kole 'e he puleakó ke mo fakataha) ke alea'i 'a e fakamavahe'i fakataimi 'o ho'o tamá. Te ke lava 'o 'alu atu mo ha tokotaha kehe ke tokoni atu.
3. 'E ala fiema'u 'a ho'o tamá ke 'alu ki he 'apiakó ke fakahoko ki ai ha fakahinohino mo ha fale'i lolotonga 'a e vaha'a taimi 'oku fakamavahe'i fakataimi ai (*Kupu 80(3) 'o e Education and Training Act 2020*).
4. 'E ala lava 'a ho'o tamá 'o 'alu ki he akó lolotonga 'a e taimi 'oku fakamavahe'i fakataimi ai ki ha ngaahi polokalama pe kalasi pau, kapau te ke kole ki he puleakó peá ne fakakaukau'i 'oku 'uhinga lelei 'a ho'o kolé (*Kupu 80(3) 'o e Education and Training Act 2020*).
5. 'E lava ke ke kole ki he 'apiakó pe ko e Potungāue Akó ki ha tatau 'o e Education (Fakamavahe'i Fakataimi, Fakamālōloo'i 'o Fakatatali ki he Poate Akó, Fakamālōloo'i ka e Fakahū ki ha 'Apiako Kehe, Tuli Me'i he Akó) Rules 1999. 'Oku 'i he uepisaiti 'a e Potungaué 'a e ngaahi tu'utu'uni www.education.govt.nz/stand-downs-suspensions-exclusions-and-expulsions-guidelines/. 'Oku 'i he ngaahi tu'utu'uni ko 'eni ha fakamatala fakaikiiki fekau'aki mo e fakamavahe'i fakataimi mo e fakamālōloo'i 'o fakatatali ki he poate akó (vakai ki he peesi 'i mu'i ki he ngaahi fika telefoni 'a e Potungāue).

'Oku 'ikai ko ha faihia 'a e fakamavahe'i fakataimi pea 'oku 'ikai 'asi ia 'i ha lekooti 'a e Polisi.

'Oku 'ikai fiema'u ia ke liliu 'e ho'o tamá 'a 'ene 'apiakó makatu'unga 'i he fakamavahe'i fakataimi.

'I ha fakataha ki he fakamavahe'i fakataimi, fahu'i ange ki he puleakó:

- › 'a e me'a na'e hokó 'i he anga 'o 'enau vakai, pea kapau na'a nau talanoa mo ho'o tamá fekau'aki mo 'ene ngaahi hoha'a mo fakafanongo ki he fakakaukau 'a ho'o tamá
- › 'a e founa na'a nau tokoni'i ai ho'o tamá ke ne mahino'i 'a e ngaahi nunu'a 'o honau 'ulungaangá pea mo ako mei ai
- › 'a e founa 'oku ngāue ai 'a e tauteá mo e founa te ke lava ai 'o tokoni'i 'a ho'o tamá
- › pe ko e me'a na'e hokó ko ha konga ia 'o ha palopalema lahi ange
- › pe ko e hā ha toe tokoni mo ha fakahinohino kehe 'e lava ke ma'u atu
- › 'a e founa 'e lava ke foki lelei mai ai ho'o tamá ki he akó.

Fakatokanga'i ange: 'E lava ke fakafehokotaki koe 'e he ngaahi 'apiako mo e ngaahi potungāue totonu kehe mo fokotu'u atu ha ngaahi founa kehe ki he fale'i mo e tokoni.

'Oku lahi ha ngaahi 'apiako 'oku 'i ai ha'anau palani ke fakafoki 'a e fānau akó 'o ako angamaheni. 'E lava ke ke tokoni 'aki ha'o:

- › ngāue mo e 'apiakó
- › loto ki ha palani 'oku mou fevahevahe'aki
- › vakai'i 'oku ngāue 'a e palani
- › hokohoko talanoa mo e 'apiakó.

Te ke 'alu ki fē kapau 'okú ke fiema'u ha fakahinohino mo ha fale'i?

Student Rights Service:

This service is run by Wellington Community Law Centre (wclc)

PO Box 24005, Wellington 6142

Telefoni: 04 499 2928

'Imeili: info@wclc.org.nz

Uepisaiti: www.wclc.org.nz/our-services/the-student-rights-service/

Address:

Level 2, 15 Dixon St, Wellington

Te Awa Kairangi, Level 2,
59 Queens Drive, Hutt Valley

YouthLaw Aotearoa (fonuá kotoa)

Telefoni: 0800 884 529

'Imeili: nzyouthlaw@gmail.com

Uepisaiti: www.youthlaw.co.nz

Mana Mokopuna — Children and Young People's Commission

PO Box 5610, Wellington 6145

Telefoni: 0800 224 453

'Imeili: children@manamokopuna.org.nz

Uepisaiti:
www.manamokopuna.org.nz

Community Law Centres (Ngaahi Senitā Lao ma'á e Komiuniti'i)

Uepisaiti: www.communitylaw.org.nz

Citizens Advice Bureau

Telefoni: 0800 367 222

Uepisaiti: www.cab.org.nz

Toe fakakaukau foki ki he kakai 'oku nau 'ilo'i lelei 'a ho'o tamá pea lava ke nau lea 'o fakafofonga'i kinautolu, hangē ko ha faiako sipoti, tokotaha tokoni faiako pe tokotaha fale'i.

Kātaki 'o fakatokanga'i ange:
'e ala lelei ange ke 'oua te ke kole ki ha mēmipa 'o e kau ngāue 'i he 'apiakó pe mēmipa 'o e poate talāsiti 'a e 'apiakó, he 'e 'ikai ke nau ala lava 'o lea 'o fakafofonga'i ho'o tamá.

Tai Tokerau	Telefoni: 09 436 8900	Īmeili: enquiries.whangarei@education.govt.nz
‘Okalani	Telefoni: 09 632 9400	Īmeili: enquiries.auckland@education.govt.nz
Waikato	Telefoni: 07 850 8880	Īmeili: enquiries.hamilton@education.govt.nz
Bay of Plenty/Waiariki	Telefoni: 07 349 7399	Īmeili: enquiries.BoP-Waiariki@education.govt.nz
Hawke's Bay/Tairāwhiti	Telefoni: 06 833 6730	Īmeili: enquiries.napier@education.govt.nz
Taranaki, Whanganui, Manawatu	Telefoni: 06 349 6300	Īmeili: enquiries.wanganui@education.govt.nz
‘Ēlia Uelingatoni	Telefoni: 04 463 8699	Īmeili: enquiries.lowerhutt@education.govt.nz
‘Ēlia Nelson, Marlborough, West Coast	Telefoni: 03 546 3470	Īmeili: enquiries.nelson@education.govt.nz
Canterbury	Telefoni: 03 378 7300	Īmeili: enquiries.christchurch@education.govt.nz
Otago/Southland	Telefoni: 03 471 5200	Īmeili: enquiries.dunedin@education.govt.nz

Te ke toe lava foki ‘o fetu‘utaki ki he:

Human Rights Commission (Komisiona ki he Ngaahi Totonu ‘a e Tangatā)

Infoline: 0800 496 877

Īmeili: infoline@hrc.co.nz

Text: 0210 236 4253

Uepisaiti: www.hrc.co.nz

Office of the Ombudsman (‘Ofisi ‘o e ‘Omipatimeni)

PO Box 10152, Wellington 6143

Telefoni ‘oku tali atu ki he kotoa ‘o
Nu‘u Silā Telefoni: 0800 802 602

Ngaahi Lāungá

Īmeili: info@ombudsmen.parliament.nz

Uepisaiti:
www.ombudsmen.parliament.nz

**Te Tāhuhu o
te Mātauranga**
Ministry of Education

**Te Kāwanatanga
o Aotearoa**
New Zealand Government